

ՓՐԿՈՒԹՅԱՆ ԱՓ՝

*« Եւ զայս գիտասցիք վասն ժամանակիս.
գի արդ ժամ իսկ է մեզ ի քնոյ զարթնույ.
գի այժմ մերձ է մեզ փրկութիւն՝ քան յորժամ
հաւատացաքն. գիշերն մերժեցաւ, եւ տիւն
մերժեցաւ. ի բաց արասցուք այսուհետեւ
զգործսն խաւարի, եւ զգեցցուք զգէմն լուսոյ »:*

Գաղթական վանեցիների վերագտած և վերախմբված փոքրիկ գերդաստանը, Մարկոս աղայի առաջնորդությամբ, վերադարձավ Ս. Սարգիս եկեղեցուց: Նրանք Աերկա էին եղել սուրբ պատարագի հոգեպարար ողջ արարողությամբ և այնուհետև ստացել Սուրբ Հաղորդություն՝ դրանով իսկ հաղորդակից լինելով մեր Տեր Հիսուս Բրիստոսի ամենագոր ու սրբազնասուրբ մարմնի և արյան ամմախ խորհրդին: Նրանք սուրբ պատարագի ողջ ըմթացքում, լուռ կամ շշուկով, հայցել էին Երկնավոր Տիրոջ անսահման, անեզրական և բոլորաշնորհ գթասրտությունը՝ խաղաղություն շնորհելու իրենց մահկանացու խռովյալ հոգիներին և հավիտենական հանգստություն՝ արհավիրքի ճամպարհին զոհ գնացած ամմեղ նահատակների թաղյալ և անթաղ աճյուններին:

Երբ նրանք մտան Ջառարի-Խամ, իրենց հանդիպող բոլոր ծանոթ-անծանոթ զառարիխանցիներին ողջունում էին՝

- Ողորմի՛ Աստված:

- Ողորմի՛ անցավորաց, - լինում էր պատասխանը:

Այսպիսի ողջունակերպը խորհրդանշումն էր պարզ քրիստոնեական մի վարվելակերպի, ըստ որի՝ ողջույն տվողը վերադառնում է եկեղեցուց՝ մաքրագործված և սրբագործված Սուրբ Հոգու զորությամբ: Այդ իսկ պատճառով էլ Մարկոս աղայի գլխավորած հավատացյալների խումբը ներքին գոհունակությամբ ու բարեհամբույր կերպով էր ողջունում իրեն հանդիպողին:

Համարյա հասնելով Ջառարի-Խամի բակի կենտրոնական մաս, հանկարծ Մարկոս աղան, շրջվելով դեպի իր ուղեկիցները, բարձրաձայն ասաց.

- Փոլորիդ կհրավիրեմ մեր տուն, հրամեցե՛ք, - մատնացույց անելով Զատարի-Խամի իր տունը:

- Վեր մեր աչքի՞ն, վեր մեր կյանքում, - ամուսնու միտքը լրացրեց Զարուհի-Զարուխը, - փոլորդ մեր թամկագին հյուրը եք:

- Կխասկծա՛ս, ի՞նչ ի կասես, ախչի՛, - համդիմամակամ տոնով կոռչը դիմեց Մարկոս աղամ, - խոնք հյուր չե՛մ, խոնք և մե՞նք մե՛կ ըմտամիջ ենք, մե՛կ քերթաստամ:

Այս խոսքից հետո քոլորը, սիրով ընդունելով Մարկոս աղայի հրավերը, իրենց քայլերն ուղղեցին դեպի Որամց տուն:

Այն բնակարանը, որտեղ իրենց բնակության վերջին օրերն էին ապրում Մարկոս աղամ և իր կինը, քաղկացած էր երկու մասից. շուրջ ճ քմ մակերեսով Ուխասարա՛հ, որտեղ տեղադրված էին՝ համդերձակախիչ, ոտնամամների փոքրիկ պահարան, աջ պատի ծխնելուզավոր խոռոչի մեջ՝ մեկ մավթավառ: Նախասարահում կային մաև մեկ լվացարան, որին կից կախված էին երկու երեսարիչներ, և ջրով լիքը մեկ դուլ՝ դրված աթոռի վրա: Նախասարահին հաջորդում էր մի մեծ սեմյակ՝ շուրջ 25 քմ մակերեսով, որը դրսից պատուհան չուներ և լուսավորությունն ստանում էր Ուխասարահից մերս թափանցող լույսից: Մեծ սեմյակում տեղադրված էին մեկ համդերձապահարան, մեկ ծավալում փայտյա մահճակալ՝ իր ռեհեզյա մուրք և ճաշակավոր ասեղմագործված զարդամախշավոր ծածակոցով, որից ամմի-ջապես կկոահեիր, որ Որա տակ ամփոփված է մույնքան շքեղ և ըմտիր ամկողի՞ն: Սեմյակում կային մաև հարուստ փորագրություններով փայտյա մի թախտ, որի վրա զգված էր ըմտիր գորգ: Թախտի եզրերին դրված էին երկու հեճակ-քարձեր՝ գույնզգույն թելերից ճաշակավոր գործվածքով պատված: Կային մաև մեկ մեծ սեղան՝ մույնպես հարուստ փորագրություններով, վրան զգված ճոխ սփոռց, վեց աթոռներ և մեկ մթերապահարան: Սեմյակն աչքի էր ընկնում իր ճաշակավոր դասավորվածությամբ:

Երբ քոլորը մերս մտամ, Մարկոս աղամ դիմեց կոռչը.

- Ախչի Զարուխ, քեզ տխմամ, տե՛ս, ի՞նչ ի կամես:

Բոլորը հասկացամ, որ Մարկոս աղամ ճաշի կարգադրություն արեց: Կրկին կանայք վեր կացամ, և սկսվեց ճաշի պատրաստությունները, ճաշ, որը մույմիսկ այդ ծամր օրերին մեծ դժվարություն չէր մերկայացնում Մարկոս աղայի մմամ մարդու համար:

Ս. Սարգիս եկեղեցի գմալիս և վերադառնալիս Մարկոս աղամ և իր կինն արդեն հասցրել էին որոշ տեղեկություններ ստամալ վերջին երկու ամիսների ընթացքում մորեկների գլխին եկած դառնաղետ դեպքերի և ճրամց մերկա վիճակի մասին: Բայց Որամք շատ լավ հասկամում էին մաև, որ այսպիսի ահավոր և ողբալի վիճակի մեջ են գտնվում ոչ միայն սրամք, իրենց ազգակից այս մորեկները, այլև համարյա ողջ հայ ժողովուրդը:

Տեղավորվելուց հետո, մի քամի լուպե քար լուություն տիրեց: Այնուհետև լուությունը խզեց Մարկոս աղամ.

- Մի՞թե հայ ժողովուրդը խոտր էր արժանի: Գթա՛ մեզ, Տեր, Երկնավոր Արարիչ, - ասաց նա:

- Աստուծո կամք անքննելի ի, Աստված անսխալական ի, Էմի կիտի Ուր անելիք, - մախարարից ամուսնու խոսքի վրա եկավ Ջարուհի-Ջարուխը:

Քիչ հետո ներկաների առջև բացվեց մի՛ համեմատաբար ճոխ սեղան: Սեղանին դրված էին հավի միս, ձուկ, կարմիր լոբի, պանիր, վամա ժածիկ, լավաշ հաց, տարբեր կանաչեղեն, երկու սափոր գիմի և ջրամանով օշարակ ու այլ ուտեստեղեն:

Երբ կանայք ճաշի պատրաստությունն արդեն տեսել-վերջացրել էին, բոլորը՝ տղամարդ, կին, երեխա, սեղան նստեցին: Այնուհետև Մարկոս աղան ոտքի կանգնեց, որին հետևեցին բոլորն անխտիր: Երբ բոլորն արդեն ոտքի էին, համատեղ արտասանեցին «Հայր մեր»-ը, որից հետո, օգտվելով իր ավագությունից և տանտիրոջ իրավունքից, սեղանն օրհնեց Մարկոս աղան.

- «Օրհնեա՛լ ես, Տէր Աստուած մեր, որ կերակրես զմեզ ի մանկութենէ. եւ տառ կերակուր ամենայն մտեղեաց. լցո ուրախութեամբ եւ բերկրութեամբ զսիրտս մեր, որպէս զի զամենայն քաւականութիւն ումիցիմք առաւելեայք ի գործս բարութեան ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր: Որում վայել է փա՛ռք, իշխանութի՛ւն եւ պատի՛ւ. այժմ եւ միշտ եւ յաիտեանս յաիտեանից. ամէն»:

Սեղանն օրհնելուց հետո, բոլորը նստեցին՝ բացի Մարկոս աղայից: Վերջինս, վերցնելով գինով լիջը բաժակը, սկսեց խոսել.

- Արտասանեցի՞մք «Հայր մեր», օրհնեցի՞մք սեղան: Փոլոր էս արարողություն պատշաճ էր և տեղին: Մկա մե՞ք իրավունք ունենք ճաշակվելու: Համաձայն եմ խեղ ձե: Փայց ես մեղ պան պակաս կհամարեմ և ոչ պատշաճ: Ես կուզեմ, փացատության կարգով, փաժակ փարցրացնել և հայցել է՞ն հանքուցյալներու թողտվություն, որոնք ընկան քախթի ճամփին: Կուզեմ խնդրել նաև մեր հանքուցյալ մեծերու թողտվություն, որոնց ես կհամարեմ ներկա մեր էս համեստ սեղանին, որոնք իրենց ողջ կյանք նվիրաբերել են՝ ի բարօրություն, ի բարքավաճում և ի ծաղկում իրենց թողած օջախներու, որոնց հետնորդներն ենք մենք, և որդիաբար ու խոնարհաբար պիտի հիշենք ի՞ն՞ոնց: Աստվածատեղձ մարդ-էակ փախկացած ի երկու կործոնից՝ մարմին և խոկի: Մարմին մարդկային ի, հետևափար՝ մահկանացու, իսկ խոկին աստվածային ի, ամառ: Ի՞ն՞ոնց մարմիններ կնքիր եմ ուրանց մահկանացուն, իսկ խոկին քյամի որ ամառ ի, ես համոզված եմ, որ ի՞ն՞ոնք մկա կշրջեն էս սենյակի մեջ, մեր էս սեղանի շուրջ: Իկեք փոլորս միասին խնդրենք ի՞ն՞ոնց թողտվություն՝ սկսելու մեր էս համեստ ճաշակման արարողություն:

Բոլորը ոտքի կանգնեցին ու, ի հավանություն և ի համաձայնություն նրա առաջարկի, «Կեցցես, Մարկոս աղա» ասելով, խմեցին առաջարկված այս սուրբ կեճացը: Փոքրերն, իհարկե, օգտվեցին օշարակից:

Սեղանակից ներկաներից բոլորն էլ համարյա բարձր տրամադրույթյան մեջ էին, որովհետև նրանք կարծես աստիճանաբար վերագտնում էին

իրենց թվացյալ կորցրած վաղեմի կյանքը: Երեխաների մասին խոսելն ավելորդ է, քանի որ նրանք բարձր տրամադրության մեջ էին. ամընդհատ ասում էին, խոսում, ծիծաղում:

Փոքրիկ Վազգենի մոտ հիվանդության նշույլ անգամ չէր նկատվում:

Ճաշի ընթացքում բոլորը տաք-տաք զրուցում էին, խոսում իրենց ցավերի, հոգսերի և հետագա ծրագրերի մասին, եթե, իհարկե, այդ բոլորը հնարավոր լիներ իրականացնել, որովհետև այդ բոլորը միայն կիրականանար խաղաղ օրերին, իսկ Երկիրն այժմ խառնակ վիճակում էր:

Միգչև երկրորդ բաժակի բարձրացնելը բավականին ժամանակ էր անցել: Թվում էր, թե բոլորն արդեն համարյա հագեցրել են իրենց քաղցը: Անդամի արարողության լուռությունն ու ընդմիջումը կրկին խզեց Մարկոս աղան: Նա վեր կացավ տեղից, վերցրեց գինով լիքը բաժակը և ասաց.

- Ես կենացներ չեմ առաջարկե: Ինձի կթվա, որ մենք մկա մեկ ընտանիք ենք: Պատշաճ արարողություն թողնենք մեկ ուրիշ անգամ, ուրիշ՝ ուրախության սեղանի շուրջ: Փայց ես մեկ կենաց չխմել չեմ կարող: Իկեք փոխար փրասին խմենք մեր ժողովրդի, մեր բազմատառապյալ հայ ժողովրդի կենաց: Կմաղթեմ, որ Ամենակարող Աստուծո օգնականությամբ էճի շատ շուտով ծունկի եկած տեղեմ ոտի կայմի և շարունակի ուր արժանավայել քայլք աշխրջի մեկել ժողովուրդներուն համընթ: 3: Ըս փաժակով կմաղթեմ նաև, որ էճի շատ կարճ ժամանակաընթացքին փարատի ուր մոլորյալ մտքեր, ամոքի և բուժի ուր ցավեր և հոգսեր:

Բոլորը կրկին ոտքի կանգնեցին և հավանության արտահայտություններով խմեցին Մարկոս աղայի առաջարկած կենացը:

Երեխաներն արդեն կերել-վերջացրել էին, և Նանիկը նրանց առաջարկեց դուրս գնալ խաղալու:

Քանի որ ճաշի սեղանի շուրջ նստածներն արդեն մի քանի բաժակ ոգելից ըմպելիք էին խմել, քիչ թե շատ գինովցել, ապա նրանց զրույցն աստիճանաբար սկսեց կրել ավելի ջերմ և սրտամոտ բնույթ: Նրանց զլխողեղի արգելակման կենտրոնն աստիճանաբար տեղի էր տալիս հախտն զգացմունքների պոթթկմանը: Կանայք թեև քիչ էին խմել, բայց նրանց մոտ առավել էր զգացվում ոգելից խմիչքի ազդեցությունը, քանի որ նրանց կանացիական քնքշությունը և ամիսների ընթացքում կրած տառապանքն ու սովը իրեն զգացնել էր տալիս: Նրանց զրույցն ավելի հուզախառն էր և արտասպախառն: Հատկապես իրեն չէր կարողանում հավասարակշիռ պահել Ջարուհի-Ջարեթը, քանի որ միշտ հիշատակում էր կորցրած իր երկու զավակներին: Իսկ Ջարուհի-Ջարուկը կարծես դարձել էր մի ամոքիչ բալասան բոլոր կանանց հանար, որովհետև նա նախ բոլորից ավագն էր և չափազանց հավասարակշիռը կանանց միջև տվյալ հոգեխտով պահին, և երկրորդ, որ նա տանտիրուհին էր և պարտավորված էր հոգ տանել բոլորի նկատմամբ:

Ճաշի սեղանի շուրջ հավաքվածների միջև զրույցն ավելի բորբոքվեց այն պահին, երբ նրանց զրույցն աստիճանաբար մոտեցավ իրենց հուզող ամենանուրբ ու ամենախոցելի կետին... Երկիր, վամ, իրենց օջախները, իրենց

ապրած երանելի տարիները: Կրկին գաղթի ճանապարհից սրտակեղեք դեպքեր պատմեցին, ա՛խ ու վա՛խ արեցին...

Այս աղեխարշ մթնոլորտին վերջակետ դնելու համար Մարկոս աղան միտումնավոր կերպով շեղեց զրույցի բնույթը և դիմեց Զադոյին.

- Տղա Զադո, տու կիշերներ համարյա տուն չես մնա, մութ-լուսու սելով ո՞ւր ի կեթաս:

- Կիշերներ սելով վաճառականներու ապրանքներ կտեղափոխեն շուկա՝ Մարաճոյի Ավետիսի խետ: Չէ՞ որ էմի ֆայտոն ունի: Էնի վաճառականներուն կտեղափոխի, իսկ ես՝ շուկայի ապրանքներ, մթերք:

- Իսկ որտեղի՞ց ի, որ կտեղափոխեք. - հարցը շարունակեց Մարկոս աղան:

- Մոտիկ գյուղերեն, - պատասխանեց Զադոն:

Մարաճոյի Ավետիսի ընտանիքը Մարկոս աղայեց յամը կից էր բնակվում, Զառաբի-խանի հյուսիս-արևմտյան մասի վերջին բնակարանում: Նրանք ճույնախ վերջերս էին գաղթել վաճից: Նրա ընտանիքը բաղկացած էր չորս շնչից, ինքը և իր երեք մանկահասակ աղջիկները՝ 7 տարեկան Արուսյակը, 5 տարեկան Եպրաքսյան և 3 տարին դեռևս չբուրած Աղավցին: Մարաճոյի Ավետիսը ճույնախ ճարպիկ մարդ էր, գործուցյա, համարձակ և չափազանց խելացի ու խորամանկ: Կիմը գաղթի ճանապարհին համաճարակի զոհ էր դարձել: Երեք մանկահասակ աղջիկների խնամքը մնացել էր հոր վրա: Բայց հարևան ընտանիքները անսահման հոգատար վերաբերմունք էին ցուցաբերում նրա երեխաների նկատմամբ, ամեն կերպ ձգտում ստատար կանգնել նրանց:

Մարաճոյի Ավետիսի բնակարանն ավելի հարմարավետ էր, ուներ շուրջ 30 քմ նախասրահ, որը ծառայում էր որպես մթերանոց և ձիերի համար՝ ախոռ: Այդ սրահին կից, աջ կողմում, գտնվում էր երկրորդ սենյակը, համարյա ճույնախ ծավալով, բայց միայն մի տաղբերությանը, որ երկրորդ սենյակի հատակը շուրջ կես մետր բարձր էր առաջին սրահից: Այստեղ էլ հենց բնակվում էին նրանք: Առաջին սրահն ուներ մի մեծ փայտյա դարպաս, իսկ երկրորդ սենյակը՝ մի մեծ և լուսավոր պատուհան:

- Ուրեմն կասես՝ մոտիկ գյուղերե՛ն, - ինքնաբերաբար, կարծես միայն ասելու համար արտաբերեց Մարկոս աղան՝ դրանով իսկ ներքին կասկածանքն արտահայտելով Զադոյի պատասխանի համոզությամբ:

Մի քանի անգամ գինով սափորները թարմացվեցին: Սեղանի շուրջ նստողներն արդեն գինովցել էին: Կանաչ, ինչպես ուրախ կամ տխուր առիթներով, կամաց-կամաց քաշվեցին սենյակի մի անկյուն և սկսեցին ցածրաձայն զրուցել, իսկ տղամարդիկ մնացին իրենց տեղերում: Գրիգորն ու Վարդանը, մարմնապես խիստ թուլացած լինելով շուրջ երկու ամիս տևած գաղթի ճանապարհին կրած իրենց զրկանքներից և չարաչար տանջանքներից, չդիմացան գինու ազդեցությանը: Ընդարմացած ու միաժամանակ մեկ խորասուզված իրենց մտատանջող հուշերում, նրանք համարյա չէին խոսում: Իսկ կանանց զրույցն արդեն լիարժեք կերպով մտել էր հունի մեջ:

- Ջարուխ, իմ մեծ քյուր, ճիշտ ի, Աստված զրկիր ի ձե կյանքի մեյ մե՛ծ երջանկութենն, և ցավով կհամարձակվեմ ասել էտ մասին, որ դուք էրեխա չուճեք: Փայց դուք իմ չի՞ միճչն մկա էրեխա չեք վեղցնե, չէ՞ որ ձեր օջախ...

- Սաթեն, իմ քյուր, - նրա խոսքը կտրեց Ջարուխի-Ջարուխը, - շատեր ամուտ էրեխա են պիրե, շախե, պախե, մեծացոն, փայց ի՞նչի են խասն... Արթյուն՝... Չափաճաս տառնալուց ճեռո թողիր եմ ու ճեռացե՛ մոռանալով է՞մ ամագ, որ վեր ի՞նճն թափիր են էտ «խորթ» ծնողներ: Մե՛նք Մարկոսի խեռ շա՛տ ենք խոսե էտ մասին: Աճցավ կյոխնեքս չտոնեք ավելորդ ցավու տակ:

- Մի՛ մոռնա, որ ճարագատներու մեջ էլ էտ տեսակ թեկեք շա՛տ ու շատ կան, - իր խոսքը պնդեց Սաթենիկը:

- Ես էլ Սաթենի կարծիքին եմ, Ջարուխ, - ասաց Նամիկը, - ձերանա՛լ կա, մեռնե՛լ կա, ապա մեկ չէլճի՞, որ օր ձերության ընմակ կայնի ձե:

- Աստված մեծ ի, մեյ տուռ կպանա, - կարծես արդարանալու և իրեն ճանգատացնելու ու վերջ դնելու ճամար այս բնույթի զրույցին ասաց Ջարուխի-Ջարուխը:

Տղամարդկանց խոսակցությունը գնում էր արդեն ճիմնականում իրենց ճետագա ծրագրերի և անելիքների մասին: Տարասեռ խմբերի շերմ ու սրտամտ զրույցն անընդհատ կշարունակվեր, եթե կրկին Մարկոս աղան չմիջամտեր.

- իմ ճարագատներ, իմ քյուրեր, իմ ախպերներ, ամեն անգամ կասեմ կենացներ չեմ խմե, փայց ճեռո սխալ տուս կուկյամ: Փոլորտ մոտեցեք սեղանին, - առաջարկությունն ուղղված էր կանանց, որովճեսեև տղամարդիկ չէին ճեռացել սեղանից: - Ես կառաջարկեմ խմել Քիրիքյորի և Վարդանի, ի՞նճն ընտանիքներու կենաց: Քիրիքյոր, Վարդան, Սաթեն, Ջարեք, կխմեմ ձեր կենաց: Ավելի քյան մեյ տարի ի, ի՞նչ մե՛նք՝ ես և Ջարուխ, ճեռացիր ենք Վանեն: Նույնքան ժամանակ ի, ի՞նչ մե՛նք չենք տեսնվե ձեզ խեռ: Աճսաճման ուրախ եմ կրկին ճանդիպելու ճամար: Սակայն ի խորոց սրտի կցավեմ, որ ձեզ էս վիճակին կտխսամ: Ես ամենամանկեղծ սրտով ձեզ կճամարեմ իմ ճարագատներ, իմ էրեխեք, իմ փոքր քյուր ու ախպեր: Էս վերջին էրկու ամիս տուք շա՛տ եք տառապե, ականատես եք էլե շա՛տ ու շատ զարճուրելի տեսարաններու... կոտորա՛ծ, մա՛հ... Ամենակարող Աստուծո զորությամբ կարողացիր եք մի կերպ մագապուրծ փրկվել, փայց ցավալի ի, որ... մեծագույն և թանկագին կորուստներով: Թող խաղաղություն էլնի ի՞նճն անվել խոկիներուն: Օատեր կասեմ՝ «Ի՞նճն կանցի՞ն ճախ, մենք մճացի՞նք ճխախ»: Եիշտ չի՛, շատ սխալ ի, էտ խոսք անկարող մարդու սրտի սփոփանք ի: Տուք փոլորդ երիտասարդ եք: Հայ ժողովուրդ շա՛տ կարիք ունի ձե: Տուք պիտի «անեք և փազմանաք», ինչպես Ադամին և Եվային ասաց Աստված: Տուք մկա ճո՛ր ծնվիր եք, ձեր կյանք ապագան ի: Մի՛ ճուսաճատվեք և մի՛ ընկեք ճոռեռեսության կիրկ: Ներկա էս խառնակ իրավիճակեն մի՛ պայմանավորեք ձեր կյանք: Երաղացի քար միշտ կպատվի: Փայց կպատահի, որ կխափանվի

իճոր աշխատանք. ճուր կկտրվի, քար կմտնի իճոր արանք... Սակայն խոնք փոլոր ժամանակավոր խափամտման եմ, արքեղքներ: Կանգնեմ էտ փոլոր արքեղքներ, և էճի կշարունակի մորից պտտվել, կպտտվի և հավերժակամ կյանք կուտա մեզ: Ի՞նչ ի կառաջարկեմ: Կառաջարկեմ, որ տուք էլ ձեր պտտումներ տաք, որպեսզի մեր ժողովուրդը քոյատևի հավերժ: Որպես ձեր մեծ, որպես ձեր ախպեր թախամձագի՞ն կխնթրեմ փարատեք ձեր փոլոր մոլորյալ մտքեր և լիիրավ կերպով մտեք կյանքի հում: Ես իմ հույս չեմ կտրե, մե՞նք պիտի նորեմ էթամք մեր Երկիր, մեր Վամ... Ձեր կե՞նաց, իմ թանկաքի՞ններ:

Այնուհետև Մարկոս աղան տեղից դուրս եկավ՝ առանց բաժակը պարպելու, մտտեցավ և մեկ առ մեկ համբուրեց կենացատերերին, մորից գնաց իր տեղը, հուզումնախառն ընկաց բաժակի պարունակությունը և մատեց:

Մի քանի սրտալի խոսքեր ասելով, այդ օրինակին հետևեցին Ջադոն, Մնացակամը, Ջարովսը և Նամիկը:

Երկար ժամանակ էր, ի՞նչ հարազատների այս փոքրիկ գերդաստանն այսպես չէր հավաքվել միատեղ: Տղամարդիկ կատարյալ գիժովցել էին: Բոլորից լուրջը Մարկոս աղան էր: Եվ ընդհանրապես նա իր ողջ կյանքում էր այդպիսին եղել:

Կերոխտա՞մի այդ թունդ պահին՞ մերս վազեցին երեխաները: Կրանք բոլորը քրտմամխած էին: Վազեցնեմ ուղղակի մտտեցավ և փաթաթվեց մորը:

- Մարե, խաց կուզեմ, - կամացուկ ասաց նա:

Այդպես արտահայտվեցին նաև մյուս երեխաները:

Սաթեմիկը հուզմունքից և հատկապես ուրախությունից արտասվեց: Վերջապես Վազեցնեմ ապաքինվել էր: Հուզմունքի պահ ապրեցին բոլորը, առավել ևս՝ Ջարովսի-Ջարերը և Մնացակամը: Առաջինն սկսեց հեկեկալ, իսկ երկրորդի աչքերին մշմաղելի էր արցունքի կաթիլները:

- Լաներուն կերակրեք, - ասաց Մարկոս աղան, - մրանք մկա քաղցած եմ:

Դրանով Մարկոս աղան ցանկացավ ցրել ծնողների մտասևեռում հուզմունքը:

Երեխաները կրկին ճաշի մատեցին, իսկ Նամիկը, Օկատելով ամուսնու հոգմած ու անքում տեսքը, դիմեց նրան.

- Ջադո, էլի էթամք տում, մի քիչ հանքստացի, էս կիշեր տու համարյա չես ք՞ն:

- Մե՞նք միասին իկիր եմք, միասին էլ կեթամք, - կարճ և կտրուկ եղավ Ջադոյի պատասխանը:

Քամի որ օրն աշուն էր, կամաց-կամաց սկսեց մթնել:

Մարկոս աղան մորից վեր կացավ տեղից, վերցրեց գիժով լիքը բաժակը և ասաց.

- Իմ հարազատներ, կուզեմ մեկ պամ էլ ասել: Կենաց չեմ առաջարկե:

Քավ լիցի: Կուզեմ խոսք ասել՝ ուղղված մեր մորեկներուն: Իմ ախպերներ՝ Քիրիշյոր, Վարդան, իմ քյուրեր՝ Սաթեմ, Ջարեր, մե՞նք՝ էս և Ջարովս, էսօր ձեր հյուրն եմք...

- Ի՞նչ ի կասես, Մարկոս աղա, էտա մենք ենք ձեր հյուր, - Մարկոս աղայի խոսքը կտրեղով, վրա բերեց Գրիգորը:

- Խոսքս մի՛ կտրե, Քիրիքյոր, իմ ախպեր: Կասեմ և չեմ սխալվի: Էսօր մենք ձեր հյուրն ենք: Վաղ մենք կեթամք մեր մոր տուն: Տուք էսօրվանե էս տան տերն եք: Ինչ կա՝ չկա փոխը կթողնենք ձե: Մենք կառնենք մեճակ մեր խալավներ:

Այս անսպասելի առաջարկից Գրիգորն ու Վարդանը, անակնկալի եկած, վեր կացան տեղներից, մոտեցան Մարկոս աղային և ցանկացան խոնարհվել ու համբուրել մրա ձեռքը: Վերջինս քրիստոնեական վայելչությանը կամխեց մրանց այդ անսպասելի երախտագիտական վարմուճքը: Ընչտ է, Մարկոս աղան առավոտյան, մախքան Սուրբ Սարգիս եկեղեցի գնալը, արդեն այդ մասին ակնարկել էր, բայց այդպիսի անսպասելի, քրիստոնապատգամ առաջարկից՝ իրենց թողնել տունն իր ողջ կահավորանքով, անակնկալի եկան, համբացան, ոչինչ չկարողացան ասել:

- Քյանի որ տուք շատվոր եք, ձեզ անհրաժեշտ ի մի անկյուն: Էս պահեն էս տուն ուր ամեն ինչով համարեք ձեր սեփական, - իր միտքը վերջացրեց Մարկոս աղան:

- Փռա՛վո, Մարկոս աղա, - իր մեղքին ցճծությունն արտահայտեց Մարկոս աղայի կինը՝ Զարոմի-Զարուխը:

Տղամարդկանց շրջանում ամենասթափը և ամենահավասարակշիռն այս պահին Զադոն էր: Նա վեր կացավ տեղից և գոհումակությամբ ասաց.

- Մարկոս աղա, տու երկնքեն ես իջե, տու մեր աստվածն ես:

Անտեղի չէր Զադոյի այս փառաբանական խոսքը, որովհետև Զառաբի-Խանի մրանց տունը մույճպես Մարկոս աղան էր գճել և նվիրել մրանց: Զադոն այս կերպ արտահայտում էր նաև իր շնորհակալությունը: Կանաչք փաթաթվեցին միմյանց, կրկին հուզվեցին, բայց այս ամզամ արդեն՝ ուրախությունից:

- Ես էսօր աշխրքի ամենաերջանիկ մարդն եմ, որ ձեզ ողջ և առողջ կտիճամ, միասի՛մ՝ փրկված արհավիրքեն:

Մարկոս աղայի կինը, չկարողանալով զսպել իրեն, մոտեցավ և համբուրեց ամուսնուն՝ ի մշան մրա չափազանց մարդասիրական վերաբերմունքի: Թեև Մարկոս աղայի մոտ առերես չէին նկատվում հոգու խոտվք կամ հուզմունք, բայց մրա ձեռքի գիճով լիքը քաժակի ցճցումները հաստատումն էր հակառակի:

Երբ այս պահն անցավ, և բոլորը խաղաղվեցին, Մարկոս աղան ուղղակի դիմեց Գրիգորին և Վարդանին.

- Օստ հետաքրքիր ի, իսկ ապրուստի միջոց ունե՞ք:

Գրիգորն ամմիջապես ցույց տվեց իր մեջքի գոտին, որի մեջ պահված էին իր խմայած ոսկիները՝ մեղ օրվա համար: Նույն կերպ վարվեց նաև Վարդանը, որը մույճպես իր խմայած ոսկիները պահել էր իր գոտկատեղին:

- Չեմ կհտի, ի՞նչպես մեր շնորհակալություն հայտնեմ, - գլուխը խոնարհելով դեպի Մարկոս աղամ, ասաց Գրիգորը: - Ըիշտ ասաց Ջադոմ, տու իսկապես մեր աստվածն ես:

Կրկին տարօրինակ ձևով այս բոլոր ընթացքում Մնացականը համարյա լուռ էր: Հավանաբար նա չէր կարողանում փարատել իրեն մտատանջող հուշերը:

- Տղա Մնո, տու մորից կշարունակես լուռ մնալ, չես խոսի, արդեն կպարկացնես մեզ, - փաղաքջական տոնով ասաց Ջադոմ:

- Խա, ճիշտ ի կասի Ջադոմ, տու չես մտածվի մեր Սաֆոյի ՄՈ՞յիմ, որ ժամանակին կխոսեր, կերքեր, - ի հաստատումն Ջադոյի խոսքի, ասաց Մարկոս աղամ: - Էսօրվամե մենք մեր անցյալ համարենք անցած-կմացած, մոռանանք հուշեր՝ տառը կամ քաղցր: Մկա մենք մեճակ պիտի մտածենք մեր առօրյայի և ապաքայի մասին:

Վանեցիների այս փոքրիկ գերդաստանը երկար արթուն մնաց, մինչև ուշ գիշեր: Չէ՞ որ մրանց գրույցի թեման անսպառ էր: Երեխաներին վաղուց արդեն Նամիկը տարել էր տուն և քնացրել՝ բացի Վազգեմից: Վերջինս քնել էր Մարկոս աղայենց տանը:

Մթնոլորտից գագգվում էր, որ մեծերը դեռևս քնելու միտք չուներ: Նրանք դեռևս երկար ժամեր կանցկացնեմ սեղամի շուրջ:

Երբ լույսը բացվեց, վաղ առավոտից սկսած մորեն կաղթակամներին տեսակցության եկան Ջառաբի-Խամի մրանց ծանոթ և անծանոթ հարևանները:

ՎՈՒՈՂԴՅԱ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

